

РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

УДК 330

Б.П. Клімчук

Надзвичайний та повноважний посол України в Республіці Литва

РОЗШИРЕННЯ МЕЖ МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

© Клімчук Б.П., 2007

Висвітлено науково-методичні проблеми моделювання економічного розвитку регіонів, розглянуто питання стратегічного спрямування процесів перетворення, механізми змін, їх особливості, передумови запровадження.

The scientifically-methodical problems of design of economic development of regions are reflected, considered the questions of strategic direction of processes of transformation, mechanisms of changes, their feature pre-condition of introduction.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Розширення меж моделювання економічного розвитку регіонів є актуальним сьогоднішнім питанням. Цей процес повинен здійснюватися шляхом реалізації цілеспрямованої політики, що передбачає відповідні механізми вирішення питань у цій сфері на державному, регіональному та місцевому рівнях, правове, фінансове та організаційне забезпечення, а також розвиток міжнародного співробітництва [2, с. 98]. Однак у цьому і полягає проблема, оскільки не розроблений остаточно ще чітко налагоджений механізм поєднання зусиль та дій усіх рівнів управління в напрямку сприяння економічному розвитку регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за проблемою. Як показали дослідження, сьогоднішній у вітчизняній та російській літературі мало є наукових статей і праць, які б ґрунтовно досліджували питання економічного розвитку регіонів. Однак серед науковців, які зробили істотний внесок у розвиток теоретичних та методологічних основ економічного розвитку регіонів, потрібно відзначити Башнянина Г.І., Балабанова А., Бевза В.П., Ковтуна О.І., Саламатова В. та ін. Саме вони зосередили увагу на ролі держави у вирішенні цих питань, а також частково розглянули заходи, які слід здійснювати органам управління на макро-, мезо та мікрівнях країни [1–4].

Цілі статті. Зазначити місце та роль моделювання економічного розвитку регіону в загальній системі розвитку економіки держави, розкрити роль держави у вирішенні питань щодо економічного зростання регіонів, а також розглянути заходи, які слід запроваджувати на державному, регіональному та місцевому рівнях управління, висвітлити можливості їх фінансування

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання розширення меж моделювання економічного розвитку регіонів повинно вирішуватися на державному рівні. На державному рівні має передбачатися: державне регулювання процесу переходу до сталого розвитку, створення необхідних фінансово-економічних умов для ефективного функціонування природно-ресурсного комплексу, забезпечення відтворення та невиснажливого використання відновлювальних природних ресурсів; врахування конкретних умов, у яких здійснюватиметься процес переходу до сталого розвитку, визначення пріоритетів і включення їх до програм соціально-економічного розвитку на кожний рік відповідно до фінансових можливостей держави; поєднання державного впливу з ринковими формами управління, стимулювання якісних змін шляхом пріоритетного фінансування, кредитування, матеріально-технічного та валютного забезпечення, надання економічних пільг

пріоритетам сталого розвитку; проведення цілеспрямованої інституційної політики у сфері збереження довкілля, вдосконалення системи управління природокористуванням; проведення поетапного реформування податкової системи, спрямованого на збільшення частки платежів за спеціальне використання природних ресурсів у собівартості продукції з одночасним зменшенням у ній частки інших податків і платежів; залучення інвестицій до реалізації проектів збереження довкілля; узагальнення досвіду створення місцевих програм сталого розвитку з урахуванням світових методик і стандартів та його поширення; запровадження моніторингу сталого розвитку, основним завданням якого є збирання, вивчення і підготовка інформації для аналізу показників, що визначають якість життя і природних ресурсів, виробництво і використання всіх небезпечних речовин, які застосовуються на практиці, а також стан економіки, довкілля, у тому числі природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні.

Держава має забезпечувати перехід до моделі сталого економічного розвитку окремих регіонів через [9, с. 87]: дотримання гарантій екологічної безпеки держави і суспільства; розроблення та впровадження нормативно-правових актів щодо переходу на принципи сталого розвитку; опрацювання і реалізацію пріоритетних державних і регіональних програм соціально-економічного, культурного розвитку, екологічних програм; розміщення продуктивних сил у контексті ефективного вирішення проблем збереження довкілля; активізацію соціальної політики і забезпечення соціальних гарантій населенню; визначення основних напрямів і параметрів розвитку економіки, включаючи її структурну перебудову з урахуванням вимог збереження довкілля; проведення цілеспрямованої інвестиційної діяльності щодо подальшої екологізації промислового і сільськогосподарського виробництва з урахуванням міжнародних стандартів; розвиток державної системи моніторингу довкілля, запровадження моніторингу сталого розвитку через встановлення відповідних індикаторів, інформація щодо яких щороку подається у Національній доповіді про стан навколишнього природного середовища.

На регіональному рівні необхідно розробляти проекти програм соціально-економічного розвитку територій, формування місцевих бюджетів з урахуванням пріоритетності цілей і завдань сталого розвитку, реалізовувати комплекс заходів збалансованого розвитку регіонів, серед яких першочергове значення має надаватися: досягненню природно-господарської збалансованості в соціально-економічному розвитку регіонів; проведенню структурних змін в економіці регіонів стосовно зростання частки обробної промисловості з орієнтацією на виготовлення наукомісткої продукції машинобудування та зниження обсягів ресурсоспоживання; формуванню регіонального господарського механізму, що відповідає вимогам регулювання соціально-економічного та екологічного розвитку, в тому числі зниженню антропогенного впливу на стан довкілля; підвищенню рівня економічного розвитку регіонів за рахунок раціонального використання внутрішньо-регіональних умов та залучення ресурсів місцевого значення, сприянню розвитку підприємницької діяльності, трансформації аграрного сектору економіки регіонів з урахуванням рівня їх екологічної адаптованості; реконструкції промислових комплексів на регіональному рівні з урахуванням господарської місткості локальних екосистем, у тому числі господарських комплексів Донбасу та Придніпров'я; розвитку рекреаційно-оздоровчих комплексів у Причорномор'ї, Карпатах та підвищенню ефективності використання рекреаційних ресурсів регіонів; здійсненню заходів щодо нормалізації екологічного стану та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, визначенню шляхів розвитку та використання господарського потенціалу радіоактивно забруднених територій; дотримання басейнового принципу управління водними ресурсами.

Вдале поєднання загальнодержавних і регіональних інтересів дасть змогу: врахувати особливості кожного регіону, своєрідність природно-ресурсних, географічних, історичних, економічних, соціальних та інших умов у контексті загальнодержавних інтересів; посилити конструктивність та підвищити ефективність реформ, надати їм соціально-екологічну спрямованість; визначити оптимальні обсяги та джерела покриття потреб регіонів у ресурсах багатоцільового призначення, зокрема сировинних і паливно-енергетичних, враховуючи умови їх ощадливого використання, встановити ієрархію споживачів ресурсів; створити ефективні механізми для регулювання соціально-економічного та екологічного розвитку регіонів з наданням додаткових повноважень

органам місцевого самоврядування в частині формування і використання коштів місцевих бюджетів, валютних фондів, у тому числі на вирішення проблем збереження довкілля.

На місцевому рівні доцільно забезпечити активну взаємодію органів місцевого самоврядування і громадськості з питань розроблення місцевих програм сталого розвитку, здійснення заходів щодо захисту локальних екосистем від негативного впливу господарської та іншої діяльності, оздоровлення середовища життєдіяльності, включаючи санітарне очищення, благоустрій тощо.

Основні зусилля мають бути спрямовані на забезпечення сталого економічного розвитку населених пунктів, що передбачає [1, с. 104]: визначення ключової ролі територіальних громад у реалізації цілей сталого розвитку; здійснення широкомасштабних заходів із соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів з урахуванням вимог збереження довкілля; усунення диспропорцій у народногосподарських структурах населених пунктів, насамперед великих міст з надмірною концентрацією промисловості, та стагнації багатьох малих міських населених пунктів; виконання заходів щодо збереження довкілля на селітебних і незабудованих територіях, інших населених пунктах та приміських зонах, включаючи їх санітарне очищення, рекультивацию земель, озеленення і благоустрій; зміну стратегії містобудування у напрямку будівництва екологічно комфортнішого житла, малоповерхових будинків садибного типу, розвитку малих і середніх населених пунктів, створення сприятливого життєвого середовища з необхідною інфраструктурою соціально-побутового, культурного та рекреаційного обслуговування населення.

Для забезпечення переходу до сталого економічного розвитку регіонів необхідно здійснити реформування законодавчої бази відповідно до нових умов розвитку держави, у тому числі удосконалити нормативно-правову базу для здійснення соціально-економічних перетворень, збалансованого вирішення проблем соціально-економічного розвитку та збереження довкілля.

Забезпечення переходу до сталого розвитку передбачає формування скоординованих дій у всіх сферах суспільного життя, адекватну переорієнтацію соціальних, екологічних та економічних інститутів держави, державне регулювання процесом створення умов, які посилюють заінтересованість громадян, юридичних осіб і соціальних груп у розв'язанні завдань сталого розвитку.

Державне управління процесом переходу до сталого економічного розвитку регіонів передбачає розроблення системи програмних і прогнозних документів: Національної стратегії сталого розвитку України, коротко-, середньо- та довготермінових прогнозів, основним компонентом яких будуть прогнози зміни стану довкілля та окремих екосистем під час провадження господарської діяльності, а також короткотермінових прогнозів і програм галузевого, регіонального та державного рівнів.

Відповідно до політичних та економічних умов повинна бути проведена система управління процесами сталого використання природно-ресурсного потенціалу та збереження довкілля, що зокрема передбачає першочергове формування державної системи моніторингу довкілля, у тому числі створення Національного центру моніторингу довкілля, аналіз та оцінку моніторингової інформації, моделювання прогнозування екологічних, соціально-економічних, демографічних процесів, розроблення регіональних кадастрів природних ресурсів для обґрунтування рішень, що прийматимуться з цих питань.

Необхідно здійснити поступове реформування системи управління збереженням довкілля і забезпечити невиснажливе використання природно-ресурсного потенціалу, обґрунтоване розмежування повноважень між центром та регіонами у зазначених сферах, розподіл конкретних функцій між органами управління.

На державному рівні з метою послідовної реалізації основних принципів сталого розвитку створюється Національна комісія сталого розвитку України, яка забезпечує формування основ національної політики сталого розвитку та здійснює координацію діяльності з цих питань.

Основним засобом і чинником переходу до сталого розвитку повинно стати податково-бюджетне регулювання. Доцільно збільшити в дохідній частині бюджету частку природно-ресурсних платежів, розвивати систему пільгового оподаткування екологічно безпечних видів продукції і послуг, удосконалити та зробити жорсткішою систему платежів за понаднормативне забруднення довкілля. Фінансове забезпечення сталого розвитку здійснюватиметься за рахунок

коштів підприємств, установ та організацій, Державного бюджету України, республіканського бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів та інших джерел [3, с. 157].

Фінансування запропонованих заходів за рахунок державного бюджету повинно здійснюватися з урахуванням реальних економічних можливостей. Основним джерелом фінансування заходів щодо охорони довкілля є збори за спеціальне використання природних ресурсів та за забруднення довкілля.

На основі мобілізації фінансових ресурсів передбачається забезпечити поліпшення соціального захисту населення, збереження невиснажливого використання земельних, водних та лісових ресурсів, рослинного і тваринного світу, захист атмосферного повітря. Фінансові ресурси необхідно спрямовувати також на створення відповідної інфраструктури та формування екологічної мережі, проведення наукових досліджень і моніторингу довкілля, освіти та екологічне виховання, виконання конкретних проєктів забезпечення сталого розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Універсальне і однакове економічне зростання всіх регіонів одночасно вважається аномальним явищем. Держава сподівається створити умови, що сприятимуть поляризованому зростанню. Основною частиною роботи повинно бути визначення такої політики, яка сприятиме ефективнішому використанню ресурсів. В основу моделі повинна бути покладена думка про те, що регіонам варто надати підтримку в перебудові своїх власних критеріїв економічного планування. Це повинно належати до регіональної сфери інтересів за такою низкою причин: у регіонах мають краще уявлення про власний потенціал, чим на рівні центрального уряду; неможливо реалізувати єдиний національний план економічного розвитку, оскільки він виріс до некерованих розмірів. Тому змусити регіони виконувати цей план в повному обсязі неможливо. Необхідно передбачати можливості регіональних експериментів у сфері моделювання економічного розвитку.

Україна має величезний економічний простір з великою диверсифікованістю в економічній і соціально-культурній сферах. Впровадження унітарного плану не дало б змоги гнучко реагувати на нестатки окремих регіонів [4].

1. *Постанова Верховної Ради “Про стратегію сталого розвитку України на 2005 рік”.*
2. Балабанов А., Саламатов В. *Понимание эффективности муниципального управления в городах России и Украины (сравнительное инструментальное исследование) // Городское управление. – Обнинск: Ин-т муницип. управ. – 2001. – № 11 (63). – С. 20–44.*
3. Башиянин Г.І., Ковтун О.І. *Становлення інтегрованих корпоративних мікроекономічних систем в економіках перехідного типу. – Львів: ЛКА, 2003.*
4. Бевз В.П. *Соціальні реформи та соціальна стратифікація населення України // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Социальная политика и человеческое развитие: Сб. науч. тр. – Т. 2 / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти; Ред. кол.: Амоша А.И. (отв. ред.) и др. – Донецк, 2003. – С. 503–524.*